

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในอดีตนั้นผู้มีบทบาทในการออกแบบสถาปัตยกรรมต่างๆจะถูกเรียกว่า “ช่างหลวง” จนถึงปลายรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 หม่อมเจ้าอิทธิเทพสรรค์ กฤดากร ซึ่งสำเร็จการศึกษาวิชาสถาปัตยกรรมจาก สถาบัน โบซาร์ (Ecole Nationale Supérieure des Beaux-Arts) กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส ได้กราบบังคมทูลขอพระราชทานคำแปล ศัพท์ภาษาอังกฤษ Architecture, Arch. Science, Architect, Arch. Drawing เป็นภาษาไทย ในครั้งนี้ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงได้บัญญัติคำแปลเป็นภาษาไทยไว้ว่า

Architecture	แปลว่า	สถาปัตยกรรม
Arch. Science	แปลว่า	สถาปัตยกรรม หรือ สถาปัตยกรรมศาสตร์
Architect	แปลว่า	สถาปนิก
Arch. Drawing	แปลว่า	สถาปัตยกรรม

ซึ่งคำว่า “สถาปนิก” นั้นต่อมาไม่นานได้เปลี่ยนไปใช้คำว่า “สถาปนิก” แทนจากการพระราชทานคำแปลครั้งนี้ทำให้คนไทยได้รู้จักคำว่า “สถาปนิก” เป็นครั้งแรก²

ในอดีตนั้นประเทศไทยก็ได้รับอิทธิพลจากสถาปัตยกรรมตะวันตกมาตั้งแต่สมัยอยุธยาแล้ว โดยเฉพาะสมัยรัตนโกสินทร์ช่วงรัชกาลที่ 5 และ 6 ต่างก็มีสถาปนิกจากประเทศตะวันตกเข้ามาทำงานมากมาย แต่สำหรับครั้งนี้เป็นครั้งแรกที่ชาวไทยได้ไปศึกษาวิชาสถาปัตยกรรมในประเทศตะวันตกและกลับมาทำการออกแบบอาคารเอง โดยทำหน้าที่เป็นสถาปนิกเสียเอง

¹ ศุภศิริ ทิพพัส, สถาปนิกสยาม : พื้นฐาน บทบาท ผลงาน และแนวความคิด (พ.ศ.2475 - 2537) (กรุงเทพมหานคร : สมาคมสถาปนิกในพระบรมราชูปถัมภ์, 2539), 416.

² วิมลสิทธิ์ หรยางกูร, พัฒนาการแนวความคิดและรูปแบบสถาปัตยกรรม : อดีต ปัจจุบัน และอนาคต (กรุงเทพมหานคร : สมาคมสถาปนิกในพระบรมราชูปถัมภ์, 2536), 34.

จุดสำคัญของการเปลี่ยนแปลงรูปแบบ และการออกแบบสถาปัตยกรรมในประเทศไทย จากลักษณะประเพณีนิยมเปลี่ยนเป็นงานสถาปัตยกรรมที่ผ่านกระบวนการออกแบบอย่างชาติตะวันตกโดยสถาปนิกชาวไทยนั้น ส่วนมากมักจะเข้าใจกันว่าเริ่มต้นตั้งแต่หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองในพ.ศ. 2475³ หากแต่ในความจริงแล้วการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้เริ่มมาตั้งแต่ช่วงเวลาก่อนพ.ศ. 2475 ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวและพัฒนาเป็นกระบวนการต่อเนื่องจนมาเบ่งบานในช่วงเวลาหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองอย่างชัดเจน⁴

ในช่วงเวลาสำคัญนี้มีกลุ่มสถาปนิกไทย 6 ท่านที่มีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงอย่างมากได้แก่

1. หม่อมเจ้าอิทธิเทพสรรค์ กฤดากร
2. หม่อมเจ้าสมัยเฉลิม กฤดากร
3. นายจิตรเสน อภัยวงศ์
4. นายনারถ โพธิประสาธ
5. พระสาโรชรัตนนิมมานก์
6. หม่อมเจ้าไฉนยากร วรวรรณ

ทั้ง 6 ท่านนี้เป็นกลุ่มนักเรียนไทยที่ได้รับการศึกษาวิชาสถาปัตยกรรมในระดับปริญญาตรี ณ ประเทศอังกฤษ และฝรั่งเศสในสมัยแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวโดยได้รับการศึกษาวิชาสถาปัตยกรรมตามแนวทางการศึกษาของชาติตะวันตกที่ปฏิบัติเป็นกระบวนการอย่างมีขั้นตอนและกลับมาปฏิบัติวิชาชีพสถาปัตยกรรมในประเทศไทย⁵ นับเป็นการบุกเบิกการออกแบบงานสถาปัตยกรรมตามแนวการศึกษาของชาติตะวันตก จึงเรียกได้ว่า กลุ่มสถาปนิกไทยทั้ง 6 ท่านนี้เป็น “กลุ่มสถาปนิกไทยรุ่นบุกเบิกตามแนวการศึกษาของชาติตะวันตก”

สถาปัตยกรรมภายใต้การออกแบบของกลุ่มนี้มีอิทธิพลของตะวันตกที่สถาปนิกได้รับมาจากการศึกษาในประเทศอังกฤษและฝรั่งเศส หากแต่มีการออกแบบให้เหมาะสมกับสภาพทางภูมิศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรมของประเทศไทยในขณะนั้น แตกต่างจากรูปแบบทาง

³ ศุสดี ทิพทัส, สถาปนิกสยาม : พื้นฐาน บทบาท ผลงาน และแนวความคิด (พ.ศ.2475 - 2537), 2.

⁴ อนุวิทย์ เจริญสุขกุล, สถาปนิก สถาปัตยกรรม และแบบแผนนิยม (กรุงเทพมหานคร : กรูสยามการพิมพ์, 2512), 8.

⁵ โชติ กัลยาณมิตร, “อิทธิพลสถาปัตยกรรมแบบตะวันตกในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ (2325-2525),” วารสาร คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร (2525) : 58.

สถาปัตยกรรมแบบประเพณีนิยม และแบบลอกเลียนของตะวันตกที่เคยมีมาในอดีต⁶ ซึ่งมีนักวิชาการหลายท่านกล่าวว่าเป็นจุดเริ่มต้นของสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ (Modern Architecture) จึงทำให้ผู้ศึกษาสนใจที่จะทำการศึกษาถึงสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ที่กลุ่มสถาปนิกไทยเหล่านี้ออกแบบโดยศึกษาในแง่ความสัมพันธ์ระหว่างสถาปนิกและสถาปัตยกรรมเป็นประเด็นสำคัญ

ในการศึกษารั้วนี้ผู้ศึกษาได้กำหนดช่วงเวลา พ.ศ.2459 - พ.ศ.2508 เป็นช่วงที่ทำการศึกษา ซึ่งอ้างอิงจากช่วงเวลาที่ยุคสถาปนิกไทยรุ่นบุกเบิกฯ ทั้ง 6 ท่านได้ปฏิบัติวิชาชีพ ณ ประเทศไทยโดยนับเริ่มต้นจากปี พ.ศ. 2459 ที่สถาปนิกไทยคนแรก อันได้แก่ หม่อมเจ้าอิทธิเทพสรรค์ กฤดากร ได้ทำการออกแบบสถาปัตยกรรมหลังแรก จนครอบคลุมช่วงเวลาถึงปีพ.ศ. 2508 ซึ่งเป็นเวลาที่ หม่อมเจ้าโวฒยากร วรวรรณ สถาปนิกคนสุดท้ายของกลุ่มได้ออกแบบสถาปัตยกรรมหลังสุดท้ายไว้

สถาปนิกไทยกลุ่มนี้นอกจากมีบทบาทสำคัญในการออกแบบสถาปัตยกรรมในแนวตะวันตกโดยผ่านขั้นตอนการออกแบบที่เป็นระบบแล้ว ยังมีบทบาทสำคัญในการวางรากฐานการศึกษาและการปฏิบัติวิชาชีพอีกด้วย⁷

บุคคลทั้ง 6 ท่านนี้จึงมีความสำคัญต่อวงการสถาปัตยกรรมในประเทศไทยเป็นอย่างมาก หากแต่การศึกษาที่ผ่านมายังมิได้มีการศึกษาผลงานและแนวความคิดเฉพาะของสถาปนิกกลุ่มนี้ อย่างจริงจังในเชิงวิชาการ

ดังนั้น ในการศึกษารั้วนี้จะศึกษาถึง แนวความคิดในการออกแบบ ของกลุ่มสถาปนิกไทยรุ่นบุกเบิกตามแนวการศึกษาของชาติตะวันตกแต่ละท่าน มูลเหตุต่างๆ ที่มีอิทธิพลต่อการออกแบบ รูปแบบทางสถาปัตยกรรม และลักษณะร่วมในการออกแบบสถาปัตยกรรมของกลุ่มสถาปนิกไทยรุ่นบุกเบิกตามแนวการศึกษาของชาติตะวันตก ในช่วงเวลาระหว่างการปฏิบัติวิชาชีพของสถาปนิกทั้ง 6 ท่าน

⁶ โชติ กัลยาณมิตร, “อิทธิพลสถาปัตยกรรมแบบตะวันตกในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ (2325 - 2525),” วารสาร คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 60.

⁷ วิมลสิทธิ์ หรยางกูร, พัฒนาการแนวความคิดและรูปแบบสถาปัตยกรรม : อดีต ปัจจุบัน และอนาคต, 34.

การศึกษาที่ผ่านมา

จากการศึกษาเรื่อง สถาปัตยกรรมภายใต้การออกแบบของกลุ่มสถาปนิกไทยรุ่นบุกเบิก ตามแนวการศึกษาของชาติตะวันตกนั้น ยังมีผู้ใดทำการศึกษาอย่างจริงจังโดยเฉพาะกลุ่มนี้ หากแต่เป็นการศึกษาภาพกว้างของยุคสมัย เริ่มแรกเป็นการบันทึกเหตุการณ์ในขณะนั้น ผลงานของกลุ่มนี้ เริ่มต้นมาตั้งแต่พ.ศ. 2478 ซึ่งเป็นผลงานของ หม่อมเจ้าอิทธิเทพสรรค์ กฤดากร ชื่อหนังสือว่า “เรื่องเกี่ยวกับสถาปัตยกรรม” ถือเป็นเอกสารฉบับแรกของประเทศไทยที่มีการบันทึกเรื่องราวอันเกี่ยวข้องกับสถาปัตยกรรม โดยมุ่งหวังให้ประชาชนทั่วไปรู้จักสถาปนิก และสถาปัตยกรรม⁸

ต่อมา พ.ศ.2501 อัน นิมมานเหมินท์ ได้เขียนเรื่องราวเกี่ยวกับ เหตุการณ์ที่ท่านพบเห็นใน คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นบทความชื่อ “การเปลี่ยนแปลงครั้งยิ่งใหญ่ในคณะสถาปัตย์ที่ข้าพเจ้าได้รู้มา” ตีพิมพ์ในนิตยสาร อาษา ในส่วนของเนื้อหามีการกล่าวถึง นาย นารถ โพธิประสาท ในแง่ของประวัติ และความสำคัญในการวางรากฐานการศึกษา⁹

นอกจากนั้นก็มีหนังสืออนุสรณ์งานศพของสถาปนิกในกลุ่มตีพิมพ์ออกมาบ้าง เนื้อหา ส่วนเน้นไปที่ประวัติ

จนกระทั่งพ.ศ. 2512 บทความ “อุปสรรค และปัจจัยการเนรมิตสถาปัตยกรรมลักษณะ ไทย” ของอนุวิทย์ เจริญศุภกุล ได้ตีพิมพ์ลงในหนังสือ สถาปนิก สถาปัตยกรรม และแบบแผนนิยมนับเป็นครั้งแรกที่มีการเขียนถึงสถาปนิกในกลุ่ม¹⁰ สถาปัตยกรรมที่ได้ออกแบบไว้ ในเชิงประวัติและ วิจารณ์ ทำให้มองเห็นภาพรวมของกลุ่มได้อย่างชัดเจน ถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการพูดถึงกลุ่มที่เน้น ไปในทางวิเคราะห์มากกว่าทางประวัติที่เคยมีมา และจากบทความนี้ได้ข้อสังเกตที่น่าสนใจอีกหนึ่ง อย่างนั่นคือ ผู้เขียนกล่าวว่าการเปลี่ยนแปลงของสถาปัตยกรรมในประเทศไทยจากประเพณีนิยมมา เป็นแบบสมัยใหม่นั้น ไม่ใช่เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองอย่างที่คนส่วนใหญ่ในสังคมเข้าใจกัน แต่เป็นเหตุการณ์ที่เกิดมาก่อนหน้านั้นแล้ว

หลังจากนั้นก็มีการศึกษาโดยนักวิชาการในแวดวงสถาปัตยกรรมอย่างต่อเนื่อง โดย ส่วนมากจะเน้นไปที่ภาพรวมทางสถาปัตยกรรมหลังช่วงการเปลี่ยนแปลงการปกครอง หากแต่มี

⁸ หม่อมเจ้าอิทธิเทพสรรค์ กฤดากร, เรื่องเกี่ยวกับสถาปัตยกรรม (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พระจันทร์, 2478), 1.

⁹ อัน นิมมานเหมินท์, “การเปลี่ยนแปลงครั้งยิ่งใหญ่ในคณะสถาปัตย์ที่ข้าพเจ้าได้รู้มา,” อาษา (กรกฎาคม 2501) : ไม่ปรากฏเลขหน้า.

¹⁰ อนุวิทย์ เจริญศุภกุล, สถาปนิก สถาปัตยกรรม และแบบแผนนิยม, 8.

งานเขียนของโชติ กัลยาณมิตร ในปีพ.ศ. 2525 เรื่อง “อิทธิพลสถาปัตยกรรมแบบตะวันตก ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ (2325 - 2525)” ที่กล่าวในแนวคิดที่เป็นทางเดียวกับอนุวิทย์ เจริญศุภกุล ที่กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงทางสถาปัตยกรรมของไทยเริ่มมาตั้งแต่ก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง นอกจากนั้นในบทความนี้ยังมีการกล่าวถึงช่วงเวลาที่กลุ่มสถาปนิกรุ่นบุกเบิกฯ กำลังปฏิบัติวิชาชีพ โดยท่านกล่าวว่าเป็นยุคที่มีการทำงานที่ประณีตอย่างมาก แม้กระทั่งรายละเอียดเล็กน้อย¹¹

จากนั้นการศึกษาต่างๆก็ดำเนินไปเรื่อยๆ โดยเน้นการมองภาพรวมของช่วงสมัยเช่นเดิม จนกระทั่งปีพ.ศ.2536 สถาปนิกไทยกำลังต้องการค้นหาลักษณะไทยเพื่อมาใช้ในการออกแบบในยุคปัจจุบัน จึงมีการทำวิจัยเรื่อง “พัฒนาการแนวความคิด และรูปแบบงานสถาปัตยกรรม: อดีต ปัจจุบัน และอนาคต” โดยวิมลสิทธิ์ หรยางกูร เป็นหัวหน้าทีมวิจัย ศึกษาสถาปัตยกรรมไทยในอดีต ปัจจุบัน และคาดแนวโน้มในอนาคต นับว่าเป็นการวิจัยที่มุ่งพัฒนาด้านสถาปัตยกรรมและปัจจัยแวดล้อม อย่างเป็นระบบครั้งแรก ซึ่งนำเสนอเป็นภาพรวม¹²

หลังจากนั้นได้มีการตีพิมพ์หนังสือ “สถาปนิกสยาม: บทบาท ผลงาน และแนวความคิด (พ.ศ. 2475 – 2537)” ของ ศุสดี ทิพทัส ในปี พ.ศ. 2539 โดยสมาคมสถาปนิกสยามฯ เนื้อหาเน้นไปที่การมองภาพรวมของสถาปนิกตั้งแต่หลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง จนถึงขณะที่ทำวิจัยอยู่¹³ นับเป็นการศึกษาที่มีระบบอีกเล่มหนึ่ง

จากการศึกษาที่ผ่านมาทั้งหมดผู้เขียนกล่าวว่า กลุ่มสถาปนิกรุ่นบุกเบิกตามแนวการศึกษาตะวันตกมีความสำคัญอย่างมากทั้งสิ้น แต่ที่ผ่านมามีได้มีผู้ใดทำการศึกษาแบบละเอียดไว้ ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงมีความสนใจและอยากศึกษาลงละเอียดไปในช่วงวิชาการที่ขาดหายไป

ล่าสุดในปลายปีพ.ศ. 2547 ได้มีหนังสือชื่อว่า “การเมืองและสังคมในศิลปสถาปัตยกรรมสยามสมัย ไทยประยุกต์ ชาตินิยม” เขียนโดยชาตรี ประทีปนันทการ อาจารย์ประจำคณะสถาปัตยกรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร ซึ่งเนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ทั้งหมดได้คัดแปลมาจากวิทยานิพนธ์ระดับบัณฑิตศึกษา คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ของอาจารย์เอง ผู้เขียนพยายามนำเสนอความหมายของงานสถาปัตยกรรมในแง่ที่เป็นสัญลักษณ์ทางสังคมและ

¹¹ โชติ กัลยาณมิตร, “อิทธิพลสถาปัตยกรรมแบบตะวันตกในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ (2325-2525),” วารสาร คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, ไม่ปรากฏเลขหน้า.

¹² วิมลสิทธิ์ หรยางกูร, พัฒนาการแนวความคิดและรูปแบบสถาปัตยกรรม : อดีต ปัจจุบัน และอนาคต, 3.

¹³ ศุสดี ทิพทัส, สถาปนิกสยาม : พื้นฐาน บทบาท ผลงาน และแนวความคิด(พ.ศ.2475 -2537), 4.

การเมือง โดยศึกษาภาพรวมตั้งแต่พ.ศ. 2394 จนมาถึงพ.ศ. 2500 โดยใช้ประเด็นทางการเมืองและสังคมเป็นกรอบหลักในการเชื่อมโยงหาความสัมพันธ์กับสถาปัตยกรรม¹⁴ ในหนังสือเล่มนี้มีการกล่าวถึงสถาปนิกส่วนบุคคลด้วย แต่เป็นการพูดถึงในแง่เป็นผู้ออกแบบและมิได้มีการศึกษาประวัติผลงานของแต่ละท่านอย่างลึกซึ้ง เนื่องจากในหนังสือเล่มนี้มีจุดมุ่งหมายไปที่การตีความของสถาปัตยกรรมอันสัมพันธ์กับการเมืองและสังคมเป็นหลัก นับเป็นการศึกษาที่น่าสนใจเป็นอย่างมาก ในแง่การวิเคราะห์เชื่อมโยงความสัมพันธ์สถาปัตยกรรมกับบริบท

แม้ว่าการศึกษามีมาในอดีตทั้งหมดจะเป็นการศึกษาภาพรวมกว้างๆ ไม่ได้เน้นถึงสถาปัตยกรรมที่ออกแบบโดยสถาปนิกในกลุ่มในหลักสำคัญ แต่ก็นับว่าเป็นฐานข้อมูลที่สำคัญและมีประโยชน์ในการศึกษาขั้นต่อไปอย่างยิ่ง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ ได้แก่

1. เพื่อศึกษาให้ทราบถึงมูลเหตุ ปัจจัย แนวความคิด และอิทธิพลต่างๆ ที่ผลักดันให้สถาปนิกในกลุ่มสร้างงานเหล่านั้น
2. เพื่อศึกษาถึงลักษณะรูปแบบ องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม วัสดุ เทคโนโลยีในการก่อสร้างและลักษณะร่วมของกลุ่ม
3. เพื่อรวบรวมผลงานการออกแบบสถาปัตยกรรมของสถาปนิกไทยส่วนบุคคลเท่าที่สืบค้นได้

ขอบเขตการวิจัย

ในการศึกษาได้กำหนดขอบเขตของการศึกษาไว้ ดังต่อไปนี้

ขอบเขตด้านเนื้อหา

1. ศึกษาสถาปัตยกรรมที่สร้างขึ้นจากการออกแบบของกลุ่ม โดยเลือกผลงานบางส่วนเป็นตัวอย่างกรณีศึกษา จำนวน 27 กรณี ได้แก่

- 1.1 พระตำหนักมหาราชรัศมีบัลลังก์ พระราชวังสนามจันทร์

¹⁴ ชาติปริ ประทีคนนทการ, การเมืองและสังคมในศิลปสถาปัตยกรรม สยามสมัย ไทย ประยุกต์ ชาตินิยม (กรุงเทพมหานคร : มติชน, 2547), 14.

- 1.2 พระตำหนักเปี่ยมสุข วังไกลกังวล
- 1.3 พระตำหนักสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมหลวงสงขลานครินทร์ วังสระปทุม
- 1.4 ศาลาเฉลิมกรุง
- 1.5 ศาลาว่าการกรุงเทพมหานคร
- 1.6 ศาลาธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- 1.7 อาคารกรีฑาสถาน
- 1.8 โรงภาพยนตร์ทหานบก
- 1.9 กลุ่มอาคารพาณิชย์ริมถนนราชดำเนินกลาง
- 1.10 อาคารอำนวยการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- 1.11 ศาลแขวง จังหวัดสงขลา
- 1.12 ที่ทำการไปรษณีย์ บางรัก
- 1.13 บ้านนายจิตรเสน อภัยวงศ์
- 1.14 อาคารเคมี 1 คณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- 1.15 ศาลยุติธรรม
- 1.16 คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- 1.17 ศาลาว่าการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา(หลังเก่า)
- 1.18 วังวรวิเศษ
- 1.19 สถานีรถไฟบางกอกน้อย
- 1.20 อาคารที่ทำการกรมรถไฟแห่งประเทศไทย
- 1.21 อาคารสำนักงาน บริษัท World Travel Service
- 1.22 หอประชุมแพทยาลัย โรงพยาบาลศิริราช
- 1.23 อาคารผู้ป่วยนอก(หลังเก่า) โรงพยาบาลศิริราช
- 1.24 บ้านเลขที่ 44 ซ. ดันสน
- 1.25 บ้านเลขที่ 42/1 ซ. ดันสน
- 1.26 บ้าน 2 เสา
- 1.27 หอประชาธิปไตย โรงพยาบาลศิริราช

เนื้อหาในรายละเอียด ประกอบไปด้วย การศึกษาทางด้านสถาปัตยกรรม โดยเน้น
ศึกษาในด้าน การออกแบบสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ของสถาปนิกไทยรุ่นบุกเบิกฯ

2. ศึกษาถึงมูลเหตุ และปัจจัยแวดล้อม ที่มีผลต่อลักษณะรูปแบบงานสถาปัตยกรรม
ที่สร้างโดยผ่านกระบวนการออกแบบของกลุ่ม

ขอบเขตด้านเวลา กำหนดศึกษางานสถาปัตยกรรมที่สถาปนิกในกลุ่ม
ออกแบบในช่วงเวลา พ.ศ. 2459 - 2508 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ยุคสถาปนิกทั้ง 6 ท่านกำลังปฏิบัติวิชาชีพ

ขอบเขตด้านพื้นที่ ศึกษางานสถาปัตยกรรมที่สร้างขึ้นในพื้นที่ ที่มีผลงาน
ของกลุ่ม โดยเลือกจากกรณีศึกษา 27 กรณี โดยอาศัยหลักเกณฑ์ในการเลือก ดังนี้

1. เป็นสถาปัตยกรรมที่ได้รับการออกแบบโดยกลุ่มสถาปนิกไทยรุ่น
บุกเบิกตามแนวการศึกษาชาติตะวันตก
2. เป็นงานที่ยังมีอยู่ในปัจจุบัน และได้มีการต่อเติม หรือซ่อมแซม
จนผิดรูปแบบเดิม

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

1. ทำให้เข้าใจถึงมูลเหตุ ปัจจัย แนวความคิด และอิทธิพลต่างๆ ที่ผลักดันให้สถาปนิกใน
กลุ่มสร้างงานเหล่านั้น
2. ทำให้เข้าใจถึงลักษณะรูปแบบ องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม วัสดุ เทคโนโลยีใน
การก่อสร้าง และลักษณะร่วมของกลุ่ม
3. ช่วยเติมเต็มช่วงวิชาการที่ยังไม่ได้มีผู้ใดศึกษา
4. ใช้เป็นข้อมูลเปรียบเทียบสำหรับการศึกษาด้านอื่นๆ ในยุคร่วมสมัยกัน

ขั้นตอนการวิจัย

เพื่อให้การศึกษาเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ จึงจำเป็นต้องกำหนดขั้นตอน
การศึกษาให้เป็นไปตามลำดับ ดังนี้

1. การเก็บข้อมูล เพื่อใช้เป็นข้อมูลดิบในการวิเคราะห์ โดยข้อมูลที่ผู้ศึกษาเลือกใช้
ประกอบด้วยข้อมูล 4 ประเภท คือ

1.1 การศึกษาข้อมูลภาคเอกสารของไทย โดยศึกษาข้อมูลต่างๆ ที่ได้บันทึกไว้เป็น
ลายลักษณ์อักษร ได้แก่ บทความ ชีวประวัติ งานวิจัย เอกสารที่เกี่ยวข้อง และวารสารต่างๆ เป็น
ต้น

1.2 การศึกษาข้อมูลภาคเอกสารของตะวันตก เนื่องจากการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีส่วนเกี่ยว
โยงกับแนวความคิดของตะวันตก ดังนั้นเพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างถูกต้อง การศึกษาเอกสารของ
ตะวันตกในเรื่องที่เกี่ยวข้องจึงจำเป็นต้องการศึกษาค้นคว้า

1.3 การศึกษาข้อมูลภาคสนาม โดยศึกษาข้อมูลทางด้านกายภาพต่างๆจากสถานที่จริง เช่น การรังวัด ถ่ายภาพ และเขียนแบบ เป็นต้น

1.4 การศึกษาข้อมูลจากการสัมภาษณ์ นอกเหนือจากข้อมูลภาคเอกสารที่มีการบันทึกไว้แล้ว ยังมีข้อมูลมีมากที่มิได้เขียนออกมา การสัมภาษณ์บุคคลที่รู้จักกับสถาปนิกในกลุ่มอยู่ในยุคร่วมสมัย หรือยุคที่คาบเกี่ยวจะช่วยทำให้ได้ข้อมูลต่างๆที่นำมาใช้ประกอบการศึกษาได้ โดยในที่นี้ ผู้ศึกษามีเกณฑ์ในการเลือกผู้ที่จะทำการสัมภาษณ์ คือ เป็นผู้ที่มีความรู้อยู่ในแวดวงสถาปัตยกรรม และอยู่ในยุคร่วมสมัย ยุคที่คาบเกี่ยว หรือรู้จักกับสถาปนิกในกลุ่ม เช่น พล.ร.ต. สมภพ ภิรมย์ นายประเวศ ลิมประณีต ม.ร.ว.ชาญวดี วรวรรณ นายอเส สุขยางค์ นางจิรวาส์ ปันยารชุน บุตรีจอมพลป.พิบูลสงคราม และ นายนิจ หิญาธิระนันท์ เป็นต้น

2. การจัดลำดับข้อมูล โดยการนำข้อมูลดิบทั้งหมดมาทำการแยกแยะและจัดกลุ่ม

3. การวิเคราะห์ข้อมูล โดยการประเมินผลจากข้อมูลเบื้องต้น

4. การสรุปผล โดยการอธิบายผลสรุปรวมของการศึกษา

5. การนำเสนอผลการศึกษา

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

แหล่งข้อมูล

ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาประกอบด้วยข้อมูล 3 ประเภท ได้แก่

1. ข้อมูลภาคเอกสาร ประกอบด้วยเอกสารของไทย และของตะวันตก โดยศึกษาข้อมูลเหล่านี้ได้จาก

- 1.1 ห้องสมุดมหาวิทยาลัยต่างๆ
- 1.2 หอจดหมายเหตุ
- 1.3 สมาคมสถาปนิกสยามฯ
- 1.4 หอสมุดแห่งชาติ
- 1.5 หน่วยงานราชการต่างๆที่เกี่ยวข้อง
- 1.6 แหล่งข้อมูลอื่นๆ

2. ข้อมูลภาคสนาม โดยศึกษาข้อมูลทางด้านกายภาพต่างๆจากสถานที่จริง เช่น การรังวัด ถ่ายภาพ และเขียนแบบ เป็นต้น

3. ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ โดยในที่นี้ ผู้ศึกษามีเกณฑ์ในการเลือกผู้ที่จะทำการสัมภาษณ์ คือ เป็นผู้ที่มีความรู้อยู่ในแวดวงสถาปัตยกรรม และอยู่ในยุคร่วมสมัย ยุคที่คาบเกี่ยว หรือรู้จักกับสถาปนิกในกลุ่ม เช่น พล.ร.ต. สมภพ ภิรมย์ นายประเวศ ลิมประณีต ม.ร.ว.ชาญวดี วรวรรณ นาย

อเส สุขยางค์ นางจิรวาส์ ปันยารชุน บุตรีจอมพลป.พิบูลสงคราม และ นายนิจ หิญาธิระนันท์ เป็นต้น

ข้อตกลงเบื้องต้น

ในการศึกษาค้างนี้ มีข้อตกลงเบื้องต้น ดังต่อไปนี้ เนื่องจากการศึกษาสถาปัตยกรรมครั้งนี้เป็นการเลือกตัวอย่างมาศึกษา 27 กรณี การศึกษาจึงเป็นภาพรวมของสถาปัตยกรรมของกลุ่ม ซึ่งมิใช่หมายถึงสถาปัตยกรรมทั้งหมด

สำหรับชื่อของพระสาโรชรัตนนิมมานก์นั้น ผู้วิจัยขอสะกดชื่อว่า พระสาโรชรัตนนิมมานก์ ในเอกสารเล่มนี้ทั้งหมด เนื่องจากการบันทึกเป็นเอกสารส่วนใหญ่ แม้ว่าจะมีเอกสารบางส่วนสะกดว่า พระสาโรจรัตนนิมมานก์

นิยามศัพท์เฉพาะ

คำว่า “กลุ่มสถาปนิกไทยรุ่นบุกเบิกฯ” ที่ปรากฏในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ทั้งหมด หมายถึง “กลุ่มสถาปนิกไทยรุ่นบุกเบิกตามแนวการศึกษาของชาติตะวันตก” เท่านั้น